

Particular attention is paid to the implementation of the Russification policy in academic circles and document flow by the new authorities, their interference into the spiritual life of the public. The appearance of such phenomena as hostage-taking, flight from persecution, and forced evictions is also investigated. The emphasis is also put on the deterioration of the financial situation of the local civilians and the resulting attempts to remedy it.

Key words: Lviv, Russian occupation, Russian Empire, repressions, Eastern Galicia, hostage-taking, untelligentsia.

Oliynyk S. LWÓW PODCZAS OKUPACJI ROSYJSKIEJ W LATACH 1914-1915 W PUBLIKACJACH POLSKICH RÓWIEŚNIKÓW

Artykuł poświęcony jest wydarzeniom z pierwszej wojny światowej. Studium sytuacji Lwowa w warunkach rosyjskiej okupacji obejmuje okres od 3 września 1914 r. do 22 czerwca 1915 r. Opiera się na materiałach opublikowanych przez polskich rówieśników. Stosowność i znaczenie tych ostatnich jest niezbędne dla dogłębnej analizy tego zagadnienia. Przeanalizowano zawartość publikacji na temat społeczno-politycznych, społeczno-ekonomicznych i narodowo-kulturowych aspektów historii miasta i jego mieszkańców w tym okresie.

Stwierdzono, że wspomnienia i dzieła polskich rówieśników zawierają nie tylko informacje o sytuacji polskiej społeczności miasta, która stanowi większość materiału, ale także dane o innych społecznościach etnicznych.

Podane konkretne fakty świadczą o złożoności, a czasem sprzeczności natury polityki rosyjskiej administracji okupacyjnej wobec obywateli Lwowa. W związku z tym potwierdza się stosunek mieszkańców miasta do nowych władz. Wśród tych pierwszych znajdują się zarówno zwolennicy, jak i przeciwnicy nowych "władców". Podkreślono osobiste przemyślenia autorów publikacji.

Szczególną uwagę zwraca się na wdrożenie przez nowy rząd polityki rusyfikacyjnej w kręgach akademickich i obiegu dokumentów, ingerencję w życie duchowe. Analizowane jest również pojawianie się takich zjawisk jak branie zakładników, ucieczka przed prześladowaniami i przymusowe eksmisje. Nacisk kładzie się na pogorszenie sytuacji finansowej miejscowej ludności cywilnej i wyniki prób jej poprawy.

Słowa kluczowe: Lwów, rosyjska okupacja, rosyjskie imperium, represje, Wschodnia Galicja, branie zakładników, inteligencja.

УДК 94(477) «1920»
DOI 10.33287/101814

Власюк І.М.,
к.і.н., доцент кафедри всесвітньої історії Житомирського державного університету ім. Івана Франка
vlasyuk@zu.edu.ua

СЕЛЯНСЬКІ ТОВАРИСТВА ВЗАЄМОДОПОМОГИ НА ВОЛИНІ У 20-Х РР. ХХ СТ.

У статті на основі новітніх досліджень та архівних джерел проаналізовано проблеми та результати діяльності селянських товариств взаємодопомоги на Волині у 1920-х рр., ставлення до них селянства та влади. Діяльність їх у першій половині 1920-х рр. була неефективною; пізніше вони змогли налагодити свою роботу і мати певні позитивні результати. Причинами цього були фінансові проблеми держави, складне становище багатьох селянських господарств. Радянська влада використовувала створення цих організацій не лише для потреб бідних селян, а й для вирішення класових, ідеологічних завдань, для подальшої колективізації селянських господарств.

Ключові слова: селянські товариства взаємодопомоги; Волинь; селянство; радянська влада.

Сьогодні важливим завданням нашого суспільства є розвиток різних громадських організацій соціальної допомоги населенню України, особливо тих, хто перебуває у скрутних умовах життя. Дослідження діяльності селянських товариств взаємодопомоги в Україні у період реалізації нової економічної політики (НЕП) 1920-х рр. є актуальною проблемою, враховуючи сучасні проблеми розвитку селянських господарств та потребу у вивченні історичного досвіду діяльності таких організацій. Діяльність їх потребує комплексного дослідження, звільнення від заідеологізованості. Різні аспекти діяльності селянських товариств взаємодопомоги знайшли відображення у працях сучасних дослідників: О. І. Ганжі [2], С. В. Маркової [14], О. М. Абразумової, С. В. Корновенка [1], М. Журби [12], С. В. Костенка [13], С. Свистовича [23] та ін.

Метою дослідження є аналіз діяльності селянських товариств взаємодопомоги (далі СТВ) на Волині у 1920-х рр., з урахуванням новітніх досліджень проблеми та архівних джерел.

Завданнями дослідження є: висвітлення ходу організації СТВ на Волині у названі роки; аналіз діяльності і проблем, з якими стикались ці організації у своїй діяльності; аналіз ставлення влади та селянства до процесів функціонування СТВ.

Комітети взаємодопомоги (КВД) організовувалися згідно постанови РНК УСРР від 23 грудня 1921 р. і мали своєю метою надання матеріальної та трудової взаємодопомоги своїм членам, допомоги на випадок стихійних лих, забезпечення соціального захисту бідних селян. Однак, як зазначає С. В. Костенко, реально вони використовувались радянською владою як інструмент посилення економічної ваги класово близьких більшовицькому режиму верств села [13, с. 70]. Оскільки процес створення КВД відбувався досить повільно, за зразок копіювався досвід організації таких товариств в РСФРР, звідки до України надсилалася відповідна документація [12, с. 116].

В «Інструкції комітетам взаємодопомоги на селі» (1922), серед обов'язків їх, зокрема, передбачалися: турбота про соціальне забезпечення сиріт, вдів, інвалідів, хворих, сімей червоноармійців; також сприяння державним органам влади в облаштуванні установ соціального забезпечення тощо. Для виконання своїх обов'язків КВД мали право: виконувати внутрішнє самообкладання селянства,

організовувати збори коштів та відрахування при товарообміні, перерозподіл грошових коштів та продуктів, наданих державними органами; спостерігати за діяльністю посадових осіб у сфері соціального забезпечення селян, організовувати суспільно-трудова допомогу тим, хто її потребує. КВД обиралися загальними зборами трудового селянства, що скликалися комітетами незаможних селян (КНС). До складу їхньої президії мали увійти 3 особи, з обов'язковою участю представника від сімей червоноармійців; президія несла майнову та особисту відповідальність за правильне ведення справ КВД [3, арк. 37-38].

У 1922 р. на Волині комітети взаємодопомоги організовувалися стихійно, у більшості випадків навіть не знали своїх прямих зобов'язань. Для координації роботи комітетів скликалися волосні, повітові та губернські наради; в ідеологічному плані КВД керувалися з боку комітетів незаможних селян [3, арк. 26 зв., 27 зв.].

З 1924 р. КВД діяли на основі колективно-добровільного членства. Селянські господарства при цьому влада зобов'язувала самообкладатися для задоволення потреб діяльності КВД (відповідна постанова ЦВК та РНК Союзу РСР від 29.08.1924 р.). Якщо таке рішення приймалося на загальних зборах КВД більшістю його членів, то воно мало обов'язковий для них характер. Ті члени, які не бажали самооподаткування своїх господарств, підлягали тимчасовому відчуженню від права на допомогу з боку КВД; проблема вирішувалася через місцеві органи влади в судово-адміністративному порядку [12, с. 117].

У 1925 р. їх було реорганізовано у селянські товариства взаємодопомоги (СТВ). Вони звільнялися від державних і місцевих податків та оплат, від гербової оплати і судових податків [14, с. 181].

Створюючи КВД, влада розраховувала на підтримку бідних прошарків села. На 1924 р. на Волині КВД на 54% склалися з незаможних селян, а фонди їх нараховували до 130 тис. пуд. збіжжя [4, арк. 18]. Членами СТВ була значна кількість незаможних селян, які входили паралельно і до складу комітетів незаможних селян (КНС). Станом на липень 1926 р. в КНС Волинської округи перебували 23864 члени, з яких 7423 віддавали перевагу участі в роботі СТВ [10, арк. 260-260 зв.].

Як свідчить протокол засідання Президії Житомирського окружного комітету

незаможних селян від 10.11.1923 р., фонд КВД у частині сіл не використовувався, іноді витрачався безпідставно та не за призначенням; констатовалася відсутність належного звіту фондів на місцях; кампанію по зміцненню фондів було зірвано іншими заходами, що проводились у селах паралельно [9, арк. 151].

У протоколі засідання Президії Волинського губернського виконавчого комітету від 16-17.09.1924 р. зазначалося, що сільські КВД організаційно не оформлені, працюють кволо, місцями їхня праця навіть не помічалася; пропонувалося оживити організаційну діяльність цих товариств [7, арк. 13]. За оцінками радянських чиновників обставинами, що гальмували роботу КВД на місцях були: 1) відсутність популяризації ідей КВД; 2) суміщення апарату КНС та КВД, що обезличувало та дискредитувало останні (через оплату апарату КНС з фондів КВД); 3) бюрократична постановка роботи та ін. [5, арк. 30]. Зазначимо, що бюрократія, бюрократизація процесів у всіх сферах від 20-х рр. перетворюється на радянський загальник. До того ж, необхідно додати, що у доповідях членів СТВ за 1925 р. зазначалося, що розпад частини КВД пов'язувався також із недбалим ставленням до цієї справи з боку радянських органів влади, які не брали ніякої участі в їхній роботі або ж перешкоджали їм в окремих селах. Районні виконкоми здавали підприємства сільськогосподарського значення не комітетам взаємодопомоги на пільгових умовах, а приватним особам з торгів [7, арк. 35-36]. Обстеження стану СТВ у Шепетівській окрузі в останньому кварталі 1924 р. показало, що значна кількість селян ставилась до них недобррозичливо; звітність комітетів не була налагоджена, не працювали ревізійні комісії; навіть сільські ради та КНС на місцях не знали цілей та завдань КВД. Усіма справами КВД одноосібно розпоряджався його голова, а не президія. Позики, надані селянам, не повертались, не було організовано опіку на селі з боку комітетів над тими, хто потребував допомоги та ін. [8, арк. 30-31].

На думку В. Олійника, не варто переоцінювати матеріальні можливості КВД, тому що низька ефективність їхньої роботи полягала, насамперед, у нестачі належних натурально-грошових фондів; у складі цих організацій переважали незаможні селяни, які не мали достатніх коштів для внесення до громадського фонду [15, с. 12].

Згідно «Положення про Селянські Товариства Взаємодопомоги» (1925), у селах

СТВ засновувалися постановою загальних зборів селян, які мали право обирати у ради робітничих та селянських депутатів, згідно Конституції УРСР. СТВ користувалися з моменту їхньої реєстрації правами юридичної особи та виконували свої завдання самостійно. Зокрема, вони мали право набувати у власність та користування, застави та відчуження майна (у т. ч. будівель); отримувати кредити; також у користування та оренду земельні ділянки та підприємства; укладати угоди та договори; бути позивачами та відповідачами у суді. СТВ мали відповідальність по боргах усім своїм майном, однак не дозволялось стягування боргів майном самих членів товариств. СТВ звільнялися від усіх державних та місцевих податків і зборів, судових мит, гербового збору. Це ж положення значно розширило соціальні функції СТВ, серед яких необхідно виділити такі: організація та проведення соціального забезпечення на селі; ведення боротьби з безпритульністю, жебрацтвом, проституцією та пияцтвом; опіка; розвиток самодіяльності серед селян; сприяння розвитку кооперації, трудових об'єднань інвалідів; створення грошових та натуральних фондів взаємодопомоги; сприяння державним органам в обладнанні та утриманні в районах своєї дії лікарень, шкіл, дитячих будинків, безкоштовних їдалень тощо.

Передбачалися такі види допомоги: трудова (робочою силою при засіві ланів, зборах врожаю та ін.; правова; натуральна (користування живим та мертвим інвентарем; насіння, добрива та ін.; грошова (позики, допомоги). Розмір та порядок надання цих видів допомог визначалися постановою загальних зборів членів СТВ. Членами СТВ могли бути громадяни обох статей, з 18 років, які мали права обирати у ради робітничих та селянських депутатів. Внески сплачувались при вступі в товаристві, потім періодично, за потребою. Кошти СТВ склались із: членських внесків (грошових, натуральних); коштів з боку органів соціального забезпечення; від оренди, добровільних пожертвувань тощо [5, арк. 4-7].

У рішеннях першого розширеного пленуму працівників СТВ з трьох округ Волині від 26-28.05.1925 р. зазначалося, що ці товариства мають своєю метою політичне завдання радянської влади та компартії – змицка незаможника із середняком [5, арк. 28]. Також приділялася серйозна увага і боротьбі із заможним селянством.

Значна увага діяльності КВД приділялася на сторінках газети «Радянська Волинь». Так, зокрема в номерах за січень 1925 р. зазначалося, що ці комітети у багатьох селах Волині в очах селянства були непотрібними, сумнівною вважалася їхня користь, оскільки окрім збору зерна чи грошей та розподілу їх вони більше нічим не займались. В той же час підкреслювалося, що заходи соціальної допомоги (у т. ч. самопомоги) були нагальною потребою. Тому на КВД покладалася велика надія, що вони мали стати громадськими організаціями, які б мали авторитет серед широких кіл селянства і діяли виключно на засадах добровільного членства [16, с. 3].

Кореспондентські огляди газети з питань діяльності КВД на Волині показують, що станом на 1925 р. більшість цих комітетів працювали слабо або лише формально існували. Приміром, у с. Солотвині Волинської округи селянський КВД мав лише 15 пудів зерна, нічого не робив, хоча були можливості для збільшення фонду до 1 тис. пудів. Незадовільні справи були у с. Гладковичі (Овруцький район), де керівництво комітету взаємодопомоги не подбало про повернення розданого селянам зерна і не мало ніяких запасів його, зовсім не готувалося до наступної весняної сівби. У такому ж становищі перебували КВД у селах Станишівка, Лука, Млиниці, Славута, Бежев. В останньому до того ж голова займався самогоноварінням. У Старокостянтинівському районному КВД не було засобів для його існування, а голова 7 місяців не отримував платні. У Тепеницькому та Яблонецькому КВД (Барашівський район) практично не велось ніякої роботи через незадовільну роботу правління [17, с. 5; 18, с. 5; 19, с. 4].

З іншого боку окремі КВД змогли налагодити роботу. Так, у 1925 р. Шепетівська окружна селянська секція вживала заходів для постачання комітетам взаємодопомоги сільськогосподарських машин через установи кооперації (оскільки КВД не мали права на такі операції), і більш ефективні у своїй діяльності комітети в селах могли експлуатувати ці машини для потреб селян (молотарки, січкарні тощо) й отримувати прибутки. У Пулинському районі Курненський сільський КВД за рік своєї діяльності зміг досягти вже позитивних результатів: зібрав 208 пудів фонду зерна, придбав 8 дес. землі та здавав її в оренду; із своїх коштів допомагав родинам бідних селян та червоноармійців, а також окремим середнякам [17, с. 3, 5].

Цікавим є документ про хід перевиборів КВД у Волинській, Коростенській та Шепетівській округах губернії в лютому 1925 р. Зокрема, важливо виділити, що селяни ставилися до перевиборів задовільно, сподіваючись в умовах неврожаю на підтримку з боку КВД у період весняної кампанії; серйозною проблемою була відсутність достатніх коштів для проведення перевиборів. Однак сама кампанія з перевиборів КВД проходила надзвичайно кволо, більшість сільських рад навіть не знали про неї; у районах та селах не було відповідних планів та інструкцій; окружні виконкоми ставились байдуже до цього. Влада, намагаючись врятувати ситуацію, відрядила на місця певну кількість робітників для проведення необхідних заходів кампанії [6, арк. 14, 23].

Станом на 1925 р. СТВ на Волині мали у своєму розпорядженні 5832 дес. землі (у т. ч. від розкуркулення 1023 дес.); орендували для своїх потреб 36 підприємств (у т. ч. млинів, олійниць та ін.) [5, арк. 32].

У рішеннях першого розширеного пленуму працівників СТВ з трьох округ Волині від 26-28.05.1925 р. зазначалося, що ці товариства мають своєю метою політичне завдання радянської влади та компартії – змицка незаможника із середняком [5, арк. 28]. Також приділялася серйозна увага і боротьбі із заможним селянством.

У складі президій районних і сільських СТВ в трьох округах Волині у 1925 р. найбільше було членів КНС та середняків (напр., у Житомирській окрузі – відповідно 9755 та 9633, Коростенській – 543 та 283, Шепетівській – 740 середняків). Отже, представники середньої групи селянства теж склали вагомий відсоток у складі керівних органів СТВ. Партійний склад президій свідчив поки про мізерну кількість членів та кандидатів у члени КП(б)У (у Коростенській окрузі – 28, Житомирській – 28, Шепетівській – 53) [5, арк. 33-35]. Земельні фонди комітетів взаємодопомоги у Коростенській окрузі з січня до листопада 1926 р. збільшились з 615 до 1150 дес. З іншого боку зазначалося, що земля КВД використовується неефективно. КВД округи мали у своєму розпорядженні 7796 крб. на листопад 1926 р. Селянству округи з боку КВД надавалась у 1926 р. така допомога: було засіяно громадськими засобами землі незаможного селянства 1240 дес.; надано різної допомоги 1920 господарствам; видано безповоротної позики селянам на суму 950

крб. та 2284 пудів (всього позики на 3150 крб. та 12150 пудів). Членами СТВ в окрузі були 28148 чол., з яких членів КНС та бідняків було 15653, середняків та заможних селян – 12495. Кількість жінок в СТВ округи складала 2418 [11, арк. 92].

Станом на грудень 1927 р. СТВ загалом не лише подолали труднощі, але вже відігравали значну роль у громадському та політичному житті села. Державна допомога цим організаціям щороку збільшувалась. СТВ в Україні мали 103 тис. дес. землі, 250 тракторів і молотарок до них, 6 тис. інших складних сільськогосподарських машин; експлуатували понад тисячу різних підприємств; мали прибуток 6 млн. крб. (на 0,5 млн. крб.. більше, ніж у 1926 р.); надавали на таку ж суму допомогу селянам насінням, реманентом та грошовими коштами [21, с. 1]. У Волинській окрузі, наприклад, на 1.12.1927 р. існувало 408 СТВ, що нараховували у своєму складі 56384 члена (у т. ч. 3483 жінки). Земельний фонд цих товариств в окрузі складав 2986 дес. землі, натуральний фонд – 86379 пуд., грошовий фонд – 14562 пуд. Допомоги ці СТВ видали на 29872 пуд.; трудову допомогу надано 3521 господарству. Роботою їх керували секретаріати районних виконкомів. До вересня 1927 р., згідно постанови центру та окружного виконкому, було ліквідовано усі 13 районних СТВ [22, с. 3]. Причинами цього називалися: відсутність коштів на утримання їхніх працівників; недостатнє інструктування ними низових осередків; відсутність членів товариств на засіданнях та у період роботи тощо. Майно районних СТВ передавалося через ліквідаційні комісії сільським СТВ того ж району, якщо вони мали потребу у ньому, а також товариствам, що змогли б це майно ефективно використати [20, с. 5].

Майновий стан СТВ у Волинській окрузі був на грудень 1927 р. задовільним залежно від конкретних товариств: 176 магазинів, 21 будівля, 45 плугів, 23 віялки, 76 борін, 25 культиваторів, 10 молотарок, 3 вітряки тощо. СТВ отримали від ЦК СТВ 1000 крб. для придбання сільськогосподарського реманенту та розведення хмільників [22, с. 3].

Пізніше СТВ на Волині, як і в усій УСРР, поступово втягувалися у процеси колективізації селянських господарств, мали сприяти цьому через залучення незаможних селян до кооперації [12, с. 121]. Говорячи про вплив радянської влади на діяльність СТВ, важливо виділити думку окремих дослідників про те, що вони

організовувались та функціонували на засадах централізму, що полегшувало нав'язування їм чужої (партійної) волі, а недоліками цих товариств часто були: формалізм, існування частини їх на папері, відсутність ділової активності в роботі, низька зацікавленість селян в них [1, с. 95].

У наступні роки на СТВ покладалися завдання щодо колективізації селянських господарств: заборона надавати допомогу одноосібним господарствам селян усупільнення засівів; організація колективних об'єднань незаможних та середняцьких селянських господарств (колгоспів) (на ці заходи мало бути виділено в УСРР у 1929–1930 рр. 1,5 млн. крб. коштів СТВ) [14, с. 183].

Однак, розвиток СТВ почав набувати суперечливого із завданнями влади характеру. Так, у рішеннях Першої Всеукраїнської конференції СТВ (1927 р.) зазначалося, що важливим завданням їх було підтягування незаможних селянських господарств до рівня середньозаможних. Це вело до поліпшення майнового стану, отримання пільгових кредитів та змін у психології селян-господарів, що було не на користь ідеології правлячого сталінського режиму. В умовах проведення суцільної колективізації ВУЦВК та РНК УСРР ухвалили у 1930 р. постанову про реорганізацію СТВ в селах, у яких було її проведено, а остаточно діяльність СТВ було припинено у 1932 р. [13, с. 71].

Отже, діяльність селянських товариств взаємодопомоги на Волині в роки НЕПу пройшла певні етапи від організації та слабкої діяльності до 1925 р., з подальшими змінами та використанням їх не лише для вирішення соціально-економічних потреб села, а й для виконання класових, ідеологічних завдань радянської влади. Як показав досвід їхньої діяльності на Волині, реально вони змогли нормально налагодити свою роботу лише у 1927 р., що пояснювалося фінансовими проблемами і становищем села у першій половині 1920-х рр., а також суб'єктивними чинниками як з боку селянства, так і з боку влади. Загалом же необхідно підкреслити, що СТВ виконували важливі функції та завдання у соціальній сфері, підтримуючи різні прошарки селянства (особливо незаможних) у кризові для нього роки. Протягом свого існування ці товариства знаходились під пильним контролем влади і фактично спрямовувались нею у напрямі подальшої колективізації селянських господарств. Останні роки їхньої діяльності показують, що вони мали виконувати саме такі

функції.

Список використаних джерел та літератури:

1. Абраумова О. М., Корновенко С. В. Суспільно-політична активність селянства УСРР у роки непу: монографія. Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2017. 190 с.
2. Ганжа О. І. Українське селянство в період становлення тоталітарного режиму (1917-1927 рр.). К.: Ін-т історії України НАНУ, 2000. 208 с.
3. ДАЖО (Держ. архів Житомирської області). Ф. Р. 28. Оп. 1. Спр. 7. 50 арк.
4. ДАЖО. Ф. Р. 28. Оп. 1. Спр. 30. 53 арк.
5. ДАЖО. Ф. Р. 28. Оп. 1. Спр. 154. 62 арк.
6. ДАЖО. Ф. Р. 28. Оп. 1. Спр. 155. 32 арк.
7. ДАЖО. Ф. Р. 28. Оп. 1. Спр. 1084. 219 арк.
8. ДАЖО. Ф. Р. 28. Оп. 6. Спр. 72. 232 арк.
9. ДАЖО. Ф. Р. 272. Оп. 1. Спр. 1. 217 арк.
10. ДАЖО. Ф. Р. 272. Оп. 1. Спр. 108. 571 арк.
11. ДАЖО. Ф. Р. 327. Оп. 1. Спр. 171. 335 арк.
12. Журба М. А. Селянські громадські об'єднання України в контексті міжреспубліканських зв'язків (20-ті рр. ХХ ст.) // Гілея. Історичні науки. 2010. Вип. 34. С. 115-126.
13. Костенко С. В. Класові селянські спілки в Україні: 20-ті – початок 30-х років ХХ століття // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 6. Історичні науки. Вип. 7. С. 66-73.
14. Маркова С. В. Суспільно-політичні зміни в українському селі у контексті формування комуністичної системи (1917-1933 рр.): дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01 «Історія України». Кам'янець-Подільський, 2015. 534 с.
15. Олійник В. Розвиток селянського самоврядування в 1921-1929 рр.: Автореф. дис.... канд. іст. наук: 07. 00. 01 / Черкас. нац-й ун-т. ім. Б.Хмельницького. Черкаси, 2005. 21 с.
16. Радянська Волинь. 6 січня 1925 р. Ч. 4 (128).
17. Радянська Волинь. 8 січня 1925 р. Ч. 5 (130)
18. Радянська Волинь. 13 січня 1925 р. Ч. 9 (134).
19. Радянська Волинь. 14 січня 1925 р. Ч. 10 (135).
20. Радянська Волинь. 27 серпня 1927 р. №101 (1555).
21. Радянська Волинь. 13 грудня 1927 р. №146 (1600).
22. Радянська Волинь. 22 грудня 1927 р. №150 (1604).
23. Свистович С. Система радянських громадських об'єднань Української РСР в 20-30-ті роки ХХ століття // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. 2007. №16. С. 16-26.

Vlasyuk I. PEASANT COMMITTEES FOR MUTUAL AID IN VOLYN IN 20s OF THE XXth CENTURY

In the article, on the basis of the latest research and archival sources, the problems and results of the activities of peasant organizations for mutual aid in Volyn in 1920s, the attitude of the peasantry and the government towards them are analyzed.

Peasant committees for mutual aid in Volyn were created from December 1921. They performed important functions in the social sphere, supported various groups of peasants (especially the poor) in the crisis years. The activity of the peasant mutual aid committees in Volyn in the first half of 1920s was ineffective. The reasons for this were the financial problems of the state, the difficult situation of many peasant households, the distrust of the peasants in these organizations, and much more. In 1922, peasant mutual aid committees were organized spontaneously in Volyn. Their members did not know their duties. Since 1924, committees functioned on the basis of the collective voluntary membership. These organizations were created by the Soviet power not only for the needs of the poor peasants, but also to solve class and ideological tasks. In 1925, the new charter was adopted on the activities of the peasant mutual aid committees. Only in the second half of 1920s, they were able to organize their work and have positive results of their activities. Elections to these organizations were often formal, under the control of the authorities. The Soviet power sought to unite the poor and middle peasant farms in the peasant mutual aid committees.

The state increased aid to these organizations, but the improvement in the state of the peasant farms led to a change in the psychology of the peasants. This was not good for the ruling regime. The ruling party also used their activities for the further collectivization of the peasant farms. These organizations were reorganized in the early of 1930s.

Key words: *peasant mutual aid committees; Volyn; peasantry; Soviet power.*

Vlasyuk I. CHŁOPSKIE KOMITETY WZAJEMNEJ POMOCY NA WOŁYNIU W LATACH DWUDZIESTYCH XX WIEKU.

W artykule, opartym na najnowszych badaniach i źródłach archiwalnych, przeanalizowano problemy i wyniki komitetów chłopskich wzajemnej pomocy na Wołyniu w latach 20. XX w., Stosunek chłopstwa i rządu do nich. Ich działania w pierwszej połowie lat dwudziestych były nieskuteczne; później byli w stanie dostosować swoją pracę i uzyskać pozytywne rezultaty. Przyczyną tego były finansowe problemy państwa, trudna sytuacja wielu chłopskich gospodarstw rolnych. Władze sowieckie wykorzystywały tworzenie tych organizacji nie tylko dla potrzeb ubogich chłopów, ale także dla rozwiązywania problemów klasowych i ideologicznych dla dalszej kolektywizacji chłopskich gospodarstw.

Słowa kluczowe: *chłopskie komitety wzajemnej pomocy; Wołyń; chłopstwo; władza radziecka.*

УДК 94(477)«1941–1943»

DOI 10.33287/101815

Степанчук О.В.,
аспірантка кафедри історії України
Житомирського державного
університету ім. Івана Франка
notabene0606@gmail.com

ПУБЛІЦИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВАСИЛЯ ШТУЛЯ НА ВОЛИНІ У ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1943 рр.)

У статті висвітлено публіцистичну діяльність Василя Штуля на Волині у період нацистської окупації (1941–1943 рр.). Визначено стан розробки даної проблематики в українській та зарубіжній історіографії. Використано архівні документи та газетні публікації з метою комплексного вивчення окресленої проблематики. Зосереджено увагу на громадсько-політичній діяльності В. Штуля. Особливу увагу звернено на публіцистичну діяльність В. Штуля у видавництві «Волинь», а саме у редакційній колегії часопису «Волинь». Виходячи з цього, маємо зауважити, що В. Штуль був членом ОУН(М) та підтримував діяльність товариства «Просвіта», яке пропитувало ідеї самостійної України та поширення української мови в регіоні. Надано оцінку діяльності В. Штуля як громадсько-політичного діяча у період нацистської окупації Волині (1941–1943 рр.).

Ключові слова: *Василь Штуль, ОУН(М), публіцистична діяльність, «Просвіта», часопис «Волинь», нацистська окупація.*

Один із пріоритетних напрямків сучасної української історіографії – комплексне дослідження історії вітчизняного державотворення ХХ ст. Актуальним у цьому контексті є вивчення історії українського національного руху опору періоду Другої світової війни, у тому числі на прикладі діяльності конкретних діячів. Серед таких – Василь Штуль, який брав активну участь у громадсько-політичному житті Волині у